

KAREL ADRIANUS WARMENHOVEN (versie 23-01-2015)



De Nederlandse spoorwegingenieur en officier K.A. Warmenhoven schreef vlak na de oorlog *The Death Railway*, het rapport over de Birma-Siam Spoorweg. "I'm in control now", waren de woorden waarmee Warmenhoven - zelf als krijgsgevangene werkzaam geweest aan de spoorweg - in augustus 1945 de Birma-Siam Spoorweg overnam van de Japanners. In zijn rapport voor de Geallieerde autoriteiten in Singapore beschreef Warmenhoven uitgebreid en zakelijk de omstandigheden tussen 1945 en 1947: de Japanners die moesten blijven werken aan de spoorlijn, de moeizame contacten met de Siamese autoriteiten, de overdracht aan de Siamese Spoorwegen en hoe het uiteindelijk verschrikkelijk fout ging. Rod Beattie, oprichter van het Thailand-Burma Railway Centre in Kanchanaburi ontdekte dit rapport in 1999 bij toeval in de archieven in Londen. Hij noemt het "the most significant ever written about the railway".

Personalia

Karel Adrianus Warmenhoven werd geboren in Alblasterdam op 16 maart 1896 als zoon van Pieter Warmenhoven, gereformeerd predikant en leraar Hebreeuws in Serooskerke, en Margareth Millar (van Schotse afkomst). Karel was de oudste van 8 kinderen.

Omdat zijn vader als predikant niet genoeg verdiende om een academische studie te betalen, ging Karel na de 4^e klas van het gymnasium in september 1913 – 17 jaar oud - naar de Cadettenschool in Alkmaar. In 1914 werd hij als cadet-corporaal gemobiliseerd en gedetacheerd bij het Dep. Bat. Grenadiers & Jagers. In 1915 ging hij naar de Koninklijke Militaire Academie in Breda.

Na het overlijden van zijn vader op 15 mei 1918 kreeg Karel - 22 jaar oud en sergeant-cadet –

als voogd de verantwoordelijkheid over zijn 7 minderjarige broers en zussen.

Op 23 mei 1921 trouwde Karel met Elly Tichelman, geboren in Peize op 18 oktober 1893 als dochter van Henri Jacques Tichelman en Catharina Maria Gesina Ploos van Amstel. Zij kregen 4 kinderen:

- 12 augustus 1922 Vlissingen: Pieter;
- 2 maart 1924 Semarang: Henri Jacques (Han);
- 17 april 1926 Semarang: Margaret Mary (Margaret);
- 18 maart 1931 Tegal: John Graham (John).

Elly overleed op 11 mei 1945 in het Jappenkamp Lampersari-Lompok in Semarang. Ze ligt begraven op het ereveld Kalibanteng in Semarang.

Karel hertrouwde op 27 juli 1948 in Batavia met Augusta Elisabeth (Lisa) Schmidt, geboren op 20 januari 1908 in Herrnhut (D) als dochter van Wilhelm Paul Schmidt en Louise Ahrens. Ze kregen op 11 juli 1953 in Den Haag twee dochters:

- Augusta Elisabeth (Lies) en
- Louise Charlotte (Loes).

Lisa overleed in het kraambed.

Op 9 maart 1959 hertrouwde Karel in Rotterdam met Maria Jacoba Paulina Walrave (in de familie bekend als 'tante Raafje'), geboren te Nieuw-Helvoet op 8 maart 1913 als dochter van Jacobus Walrave en Maria Jacoba Antheunisse.

Raafje was eerder getrouwd geweest met Henri Tichelman, een jongere broer van Karels eerste echtgenote Elly Tichelman. Na haar scheiding van Henri was Raafje hertrouwd met een KNIL-militair die de Japanse krijgsgevangenschap niet overleefde en begraven ligt in Thanbyuzayat (Myanmar). Raafje overleed op 2 februari 1992 in Den Haag.

Militaire loopbaan

In 1918 studeerde Karel af aan de KMA in Breda en werd op 12 augustus van dat jaar benoemd tot officier bij het 7^e Regiment Infanterie.

Op 13 augustus 1918 vervulde hij zijn baan tijdelijk op verschillende posten.

Van 1 april tot 17 mei 1919 was hij Officier-Secretaris in het garnizoen in Amsterdam. Hier vond men hem: *"een betrouwbaar, vlot en zeer ijverig persoon, met zeer goede verstandelijke vermogens, terwijl hij een accuraat werker is."*

Op eigen verzoek werd hij in juli 1919 overgeplaatst naar het 14^e Regiment Infanterie in Vlissingen/ Middelburg. Ook daar was men goed over hem te spreken: *"Zijn optreden in het publiek is correct en beschaafd, tegenover meerderen correct en bescheiden, tegenover onderschikten goed en behoorlijk."*

In 1921 trouwde Karel Warmenhoven met Elly Tichelman, onderwijzeres en lerares Engels. Elly was regelmatig in het ouderlijk huis van Karel in Serooskerke om met Karels moeder in het Engels te converseren. Zo leerden Karel en Elly elkaar kennen.

Omdat Karel eigenlijk niet in de militaire dienst wilde blijven werken, werd hij op eigen verzoek in 1921 tijdelijk ter beschikking gesteld van het Ministerie van Arbeid.

Op 18 juni 1922 solliciteerde hij naar aanleiding van een advertentie in De Telegraaf bij de Semarang-Joanna en Semarang-Cheribon Stoomtrammaatschappijen in Semarang (Java), met hoofdkantoor in Den Haag. Karel werd goedgekeurd en aangenomen op 13 juli 1922 als adjunct-inspecteur bij de Dienst Vervoer van de Stoomtrammaatschappijen.

Op 26 juli schreef hij: *"bereid te zijn voor den Indischen dienst te worden uitgezonden als gegradueerd Ambtenaar III^e klasse, na eene voorbereiding van ±14 maanden."*

Omdat hij was aangenomen bij de Stoomtrammaatschappijen, diende hij op 1 september 1922

bij de militaire dienst een verzoek in om wegens studieredenen op non-activiteit gezet te worden. Dit verzoek werd verleend 'met bezwaar', dat wil zeggen: hij bleef wel in militaire dienst. Zijn personeelsstaat vermeldt dat hij op 12 augustus was benoemd tot Reserve Kapitein.

Op 2 oktober 1922 verhuisden Karel (inmiddels 1^e Luitenant Infanterie) en Elly naar Scheveningen, Haagschestraat 13. Gedurende de 14 maanden voorbereiding voor de Stoomtrammaatschappijen werd Karel tijdelijk gedetacheerd in achtereenvolgens Delft, Hillegom en Utrecht.

Op 6 juni 1923 verhuisde het gezin naar Rijnkade 12 in Utrecht.

Op 17 november 1923 vertrokken ze met de ms. Patria vanuit Rotterdam naar Batavia. Karel reisde na aankomst door naar Semarang. Elly verbleef nog enige tijd bij familie in Batavia, voordat zij ook naar Semarang verhuisde.

Per 1 januari 1924 kreeg Karel eervol ontslag uit de dienst onder gelijktijdige benoeming tot Reserve 1^e Luitenant bij de Koninklijke Landmacht. In februari van dat jaar werd hij benoemd tot beëdigd Reserve 1^e Luitenant bij het Koninklijk Nederlandsch Indisch Leger (KNIL), met anciënniteit 11-11-1923, wegens de periode van non-activiteit.

Karel werd nog één keer opgekomen in het KNIL. Daarna werd hij vrijgesteld op grond van zijn burgerfunctie.

Op 1 januari 1926 werd Karel bevorderd tot gegradueerd ambtenaar klasse II, 4 maanden eerder dan verwacht. Door die te vroege bevordering ging hij er wel financieel op achteruit. De ambtenaren klasse III kregen namelijk fl. 50,- verhoging en die van klasse II slechts fl. 40,-.

In Semarang werden twee kinderen geboren: op 2 maart 1924 zoon Han en op 17 april 1926 dochter Margaret in het Julianaziekenhuis.

Op 16 juli 1926 verhuisde het gezin naar een andere vestiging van de Stoomtrammaatschappijen in Tegal, een kleinere plaats, waar Karel lid werd van de Stadsgemeenteraad, van 1930 tot 1935. Op 18 maart 1931 werd hier de jongste zoon John geboren.

Per 1 september 1935 werd Karel bevorderd tot gegradueerd ambtenaar klasse I en kreeg hij de functie van Assistent-Chef der 4^e Afdeling, Dienst Vervoer, Beweging & Handelszaken van de Semarang-Cheribon Stoomtrammaatschappij. Hij was toen 39 jaar, ruim 11 jaar in dienst en hij kreeg een goede beoordeling. Hij toonde bij zijn werk in Tegal: *"ijver en toewijding en had goed voldaan; en als hoofd eener Sub-Inspectie is hij beter op zijn plaats; heer Warmenhoven is zich de neiging tot slordigheid zelf zeer goed bewust, hij doet zijn uiterste best die te bestrijden."*

Uit *De Indische Courant*, 6 Mei 1936: *"De heer K.A. Warmenhoven, Hoofd van het Vrachtkantoor der S.J.S./S.C.S. is met ingang van 1 Mei, j.l. overgeplaatst naar Cheribon en benoemd tot Hoofd der sub-inspectie Cheribon van de Semarang-Cheribon Stoomtram Maatschappij."*

In december 1936 werd zoon John (toen 5 jaar) met een bevriende familie per ms. Johan van Oldenbarnevelt naar Nederland gestuurd. John was namelijk verstandelijk gehandicapt en moest voor een kinderpsychiatrische diagnose en behandeling door prof. Rümke naar Wolfheze. Daar verbleef hij in diverse internaten en tehuizen. Zijn behandelende geneesheren adviseerden negatief over een terugkeer naar Nederlands-Indië.

Op 7 juni 1937 vertrokken Karel en Elly met de andere kinderen per ms. Christiaan Huygens (van de NV Stoomvaart Maatschappij Nederland) via Batavia voor verlof naar Nederland. Zij verbleven daar bij familie van Elly aan de Frans Halslaan 30 in Arnhem.

Evenals zoon John bleef ook zoon Pieter (toen 15 jaar) in Nederland vanwege de betere

studiemogelijkheden. Hij ging weg- en waterbouwkunde studeren aan de Technische Hogeschool in Delft. Tijdens de Tweede Wereldoorlog moest hij onderduiken, onder andere bij de ouders van Antje Iedema in Drachten. Na de oorlog trouwde hij met Antje en werd wetenschappelijk medewerker aan de TH in Delft. Hij overleed in 1970 aan een hartaanval.

Na hun verlof teruggekeerd naar Indië woonden Karel en Elly met hun kinderen enige tijd in Cheribon, Goenoengsari 3. Daarna ging het gezin terug naar Semarang, het laatst bekende adres daar was Oud-Tjandi.

Oorlogstijd

Hoewel Nederland al bezet was door de Duitsers en het nationalisme in Indië in opkomst was, kwam de Japanse bezetting in het voorjaar 1942 voor de Nederlanders vrij plotseling. Omdat Karel in juni 1940 weer opgeroepen was om in 'werkelijke dienst' te komen, moest hij nu onmiddellijk volledig in actieve militaire dienst in de rang van 1^e Luitenant, Reserve 1^e Luitenant Infanterie.

Op 8 maart 1942 gaf het KNIL zich over aan het Japanse leger. Karel werd op 17 april 1942 krijgsgevangen genomen in Donoredjo op Java. Hij was toen sectiecommandant bij de Stadswacht (opgericht rond 1940 om de orde te bewaren) in Semarang.

Enkele maanden later werd ook zoon Han (18 jaar) opgeroepen om op het politiebureau te komen. Hij werd onmiddellijk geïnterneerd zonder afscheid te kunnen nemen van zijn moeder en zus Margaret.

Kort daarop werden Elly en dochter Margaret ondergebracht in het kamp Lampersari-Lompok, een wijk van Semarang met een groot aantal kamponghuisjes. Daar werden 8000 Europese vrouwen en kinderen verzameld. In het kamp gaf Elly Engelse les aan geïnterneerde kinderen. Kort na kerst 1944 werd Elly ziek (dysenterie). Aanvankelijk leek het niet zo ernstig. Maar haar weerstand was door ondervoeding langzaam uitgeput. Ze overleed op 11 mei 1945, 51 jaar oud. Ze werd begraven op de Nederlandse begraafplaats, graf Z-951. Later is het stoffelijk overschot bijgezet op het Nederlandse Ereveld Kalibanteng in Semarang.

Krijgsgevangenschap

Karel werd volgens zijn interneringskaart op 15 augustus 1942 ondergebracht in een krijgsgevangenkamp in Soerabaja (no. 3 Branch Camp of Java POW Camp 2584).

Via Batavia kwam hij terecht in kamp Changi op Singapore. Op zijn kampkaart staat niet vermeld wanneer en met welk schip Karel naar Singapore is vervoerd.

In het dagboek van Lex Douwes sr., ook werkzaam bij de Stoomtrammaatschappij en ook lid van de Stadswacht in Semarang, staat op 6 december 1942¹ dat hij en Karel verbleven in Changi PoW Camp op Singapore Island:

"Karel Warmenhoven is mager geworden. Allang beter, maar hij is bacildrager en moet daarom blijven. Hij maakt zich verdienstelijk als tolk."

Op 12 januari 1943² schreef Lex Douwes dat hij een paar dagen later uit het kamp zou moeten

¹ Als Karel begin december 1942 in Changi zat, dan moet hij met Java Party 3 of 5 (A t/m G) van Batavia naar Singapore zijn vervoerd. Helaas staan de namenlijsten van Nederlandse krijgsgevangenen van deze Java Parties nog niet op internet.

² Op de kampkaart van Karel staat echter vermeld dat hij op 14 januari 1943 aankwam in "No. 6 Branch Camp of Thai POW Camp 19447". Dit klopt dus niet met de opmerking van Douwes. Want de treinreis van Singapore naar Ban Pong in Siam duurde circa 5 dagen.

vertrekken; hij meldde:

“Warmenhoven blijft vermoedelijk nog hier.”

Het kamp in Kinsayok werd geleid door de Japanse majoor Yoshitaro Yebisu. De mannen werkten voor de 6^e Compagnie, 3^e Bataljon van het 9^e Spoorwegregiment. Er waren werkkampen in Lin Thin (180 km van Nong Pladuk), Kui Yae (190 km), Wang Hin, Hindat (197 km), Prang Kasi (208 km) en Bangan. In maart 1943 werd het hoofdkwartier verplaatst naar Hindato. Na het gereedkomen van de spoorweg kreeg het kamp een nieuwe naam (No. 1 Branch Camp) en werd er vanaf 15 februari 1944 gewerkt aan het onderhoud van de spoorweg in Ubon en Ratchathari tot het einde van de oorlog.

Op 9 september 1944 werd Karel overgeplaatst naar No. 4 Branch Camp of Thai POW Camp 3723. Dit kamp in Wanyai (120 km van Nong Pladuk) was op 16 augustus 1942 gebouwd en stond onder commando van de Japanse luitenant-kolonel Tamie Ischii. De mannen moesten werken voor het 4^e Bataljon van het 9^e Spoorwegregiment. Dit onderdeel was verantwoordelijk voor de aanleg van de spoorweg bij Wanyai, Tonchan, Kannyu (in de buurt van de Hellfire Pass), Saiyo, Hintuk, Kinsayok en Mattner. Nadat op 17 oktober 1943 de spoorlijn gereed was, werd het hoofdkwartier in Wanyai verplaatst naar Tha Moang (mei 1944).

Het is niet duidelijk of Karel in 1944 eveneens werd overgeplaatst naar Tha Moang. Zijn kampkaart vermeldt dat hij op 23 januari 1945 naar no. 7 Branch Camp in Kanchanaburi ging. Dit kamp was op 1 september 1944 ontstaan uit het no. 3 Dispatched Camp.

In januari 1945 besloot de Jap de officieren te scheiden van de onderofficieren en manschappen. De Jap wilde voorkomen dat georganiseerde krijgsgevangenen de Engelse invasietroepen zouden kunnen helpen. De officieren (enkele duizenden) werden in één kamp in Kanchanabury 50 km van het begin van de spoorlijn opgesloten. Daar moet Karel dus bij geweest zijn. In dat kamp hoorde hij op 15 of 16 augustus 1945 van de Japanse capitulatie.” (Dit is waarschijnlijk een citaat van Dick van Zoonen, eveneens ex-krijgsgevangene.)

Op 16 augustus 1945 werd het krijgsgevangenkamp Kanchanaburi waar Karel verbleef en waar het spoorwegcontrolecentrum was gevestigd, bevrijd. Een paar dagen later nam Karel op eigen initiatief maar met goedkeuring van de Commandant van de krijgsgevangenen (Commander Alexander RN), de spoorlijn van de Japanners over. Dat gebeurde nog voor de komst van de geallieerde troepen, ter voorkoming van desorganisatie en vernieling.³

*“De [Birma]-spoorweg moest [na de Japanse capitulatie] evenwel in bedrijf blijven juist om het vervoer van de bevrijders naar Bangkok mogelijk te maken. Hierin slaagde een KNIL-officier, ir. K. Warmenhoven, die een spoorwegdeskundige was en die voor het in bedrijf houden van de Birma-spoorweg het kamp Kanchanaburi had verlaten.”*⁴

Op 30 augustus 1945 werd Karel in Bangkok als krijgsgevangene officieel overgedragen aan de geallieerden.

Na de capitulatie

In 1945 stond in het blad *De Nieuwsgier* van Jakarta de volgende herinnering van zoon Han aan deze episode in Karels leven:

“Toen de oorlog plotseling was afgelopen, riep de Japanse kampcommandant alle kampingezetenen (Nederlanders, Engelsen, Australiërs, e.d.) bijeen. In gebrekkig

³ Zie www.indischhistorisch.nl

⁴ *Het koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, dr. L. de Jong, Deel 11c, p. 538 van de wetenschappelijke editie, Leiden 1986.

Engels vertelde hij, dat hij bericht uit Tokyo had ontvangen dat de Keizer, om verder bloedvergieten te voorkomen, besloten had het krijgsgeweld te staken. Een donderend gejuich ging op: men diende wel erg stom te zijn om niet te begrijpen, dat Japan de oorlog had verloren. De commandant deelde mede, dat volgens berichten uit Colombo, waar het hoofdkwartier der geallieerden was gevestigd, alle Japanse commandanten verantwoordelijk bleven voor het beheer der krijgsgevangenen. Die moesten voorlopig maar in de kampen blijven. Karel nam dat niet, stapte bruusk naar de betreffende commandant en zei rustig, dat de spoorweg, waar hij en vele anderen als koelies aan gewerkt hadden, tot de inventaris behoorde, die intact diende te blijven; daar mocht niets mee gebeuren.

Aan de hand van papieren, die hij bij zich had, maakte hij duidelijk dat hij vele jaren Railway-officer geweest was en dat hij zich daarom geroepen voelde om alle arbeid, die verricht was aan de Bangkok-Rangoon-lijn niet verloren te laten gaan. Dit was een stout staaltje, het had ook anders kunnen aflopen. Maar de commandant was onder de indruk van dit initiatief. Hij zei: 'Weet u wat, als u de leiding neemt, zal ik wel voor werkvolk zorgen.' Aldus geschiedde en toen de geallieerden een paar weken later aankwamen, troffen ze Karel aan als directeur en beheerder van de z.g.n. 'dodenspoorweg', waar inmiddels vele Japanse krijgsgevangenen hard aan werkten."

Op 9 september 1945 werd de benoeming van Karel als Commandant van de spoorweg ook door de Commandant van de binnenkomende Engelse troepen bevestigd. De G.O.C. Allied Forces Siam benoemde Karel op 1 oktober 1945 niet alleen tot Commandant van de spoorweg, maar ook tot Commandant van alle daar aanwezige troepen. Karel werd op 23 november 1945 bevorderd tot kapitein voor bijzondere diensten.

Zijn naam en rang staan vermeld op een lijst van Nederlandse ex-krijgsgevangenen die zich in 1945 na de Japanse capitulatie in Siam (Thailand) bevonden.⁵

Op 30 maart 1946 werd hij bij besluit van Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië benoemd tot luitenant-kolonel der Infanterie voor bijzondere diensten.

Op verzoek van het Foreign Office in Londen werd Karel op 14 september 1946 door G.S.C. British Troops Siam ter beschikking gesteld van His Majesty's Ambassador in Siam als technisch adviseur bij de verkoop van de spoorweg aan Siam, met aantekening dat de Amerikaanse en Nederlandse regeringen hiermee zouden instemmen. De instemming kwam twee maanden later.

Karel werd hiermee benoemd tot arbiter inzake de eigendomsclaims op de spoorweg en adviseur van de Britse, Amerikaanse en Nederlandse regeringsvertegenwoordigingen in Bangkok ten aanzien van de te betalen compensaties.

Twee jaar heeft Karel in Bangkok gewerkt aan de afwikkeling van deze zaak. Hij kreeg hiervoor de onderscheiding 'Officier in de Orde van Oranje Nassau met de Zwaarden' en kreeg de bijnaam 'King of the Railway'.

Tussen 1945 en 1947 schreef Karel een uitgebreid (Engelstalig) rapport over de 'History of the Railway', de voorgeschiedenis met achtergronden, hoe aan de spoorlijn gewerkt werd en ook de financiële afhandeling van de spoorlijn na de overgave van Japan. Het rapport⁶ werd op 9 juli 1947 gestuurd naar de Britse Ambassade in Bangkok, met een kopie naar de Nederlandse zaakgelastigde en de ambassadeur van de Verenigde Staten. In zijn verslag vermeldt Karel ook hoe de gevangenen het eind van de oorlog hadden meegemaakt en hoe hij zelf had voorgesteld om de spoorweg onmiddellijk van de Japanners over te nemen en niet te wachten op de geallieerde troepen. Hij wilde hiermee voorkomen dat de spoorlijn waaraan door zoveel mensen

⁵ NIOD collectie 400, inventarisnummer 1728).

⁶ *Report on the Siam-Burma Railway*, Lt. Col. K.A. Warmenhoven, July 1947.

in zeer slechte omstandigheden zo hard gewerkt was en waarbij zoveel mensen van uitputting waren overleden, verloren zou gaan.

Rod Beattie oprichter en conservator van het Thailand Burma Railway Centre and Museum in Kanchanaburi zegt het volgende over Warmenhoven:

“For history’s sake it is fortunate that on the day after the Japanese surrender a senior Dutch officer, Lt/Colonel K.A. Warmenhoven, marched into the Railway Control Centre in Kanchanaburi and told the Japanese that from that moment he was taking control of the railway.

During the two years he was in charge of the railway, and of the Japanese who had built and operated it, Lt/Col. Warmenhoven obtained a large amount of information about all aspects of the railway. This information was written into an extensive and detailed report in 1947. This report (one of most significant written about the railway) was uncovered in London in February 1999.”

Tevens schreef Karel een rapport over de Aziatische dwangarbeiders (koelies) die door de Japanners aan de spoorweg te werk gesteld werden.⁷

Karel werd op 18 en 22 juli 1947 eervol ontheven van zijn taak door de Britse resp. Amerikaanse ambassadeurs in Bangkok en op 12 november van dat jaar door de waarnemend Gezant der Nederlanden in Bangkok.

Na de oorlog

Na de jaren in Thailand ging Karel weer terug naar Batavia. Hij werd op 13 augustus 1947 bevorderd tot tijdelijk reserve-majoor Infanterie voor speciale diensten (vsd) en op 19 januari 1948 tot tijdelijk reserve-luitenant-kolonel vsd, ingedeeld bij de Dienst KMG (Kwartiermeester-generaal) als onderdirecteur Coördinatie Militair Vervoer (CMV) met een maandsalaris van fl. 1.275,-.

Hij had al geruime tijd geleden gedemobiliseerd en ter beschikking van de spoorwegen gesteld kunnen worden, maar hij gaf er de voorkeur aan om in militaire dienst te blijven. Daar kon hij zich in een aangename werkkring nuttig maken, terwijl de Spoorwegen hem niet dringend nodig hadden. In die periode werd hij ook betrokken bij de repatriëring van Nederlandse krijgsgevangenen. De meeste krijgsgevangenen werden zo snel mogelijk naar huis gestuurd. De Amerikanen waren binnen een week thuis, de Engelsen na twee maanden, de Australiërs na drie maanden. Maar de Nederlanders werden pas na elf maanden gedemobiliseerd en gerepatriëerd. De Nederlandse regering liet de gezonde en fitte mannen trainen om tegen de Indonesische republiekeinen te vechten. (De Republiek Indonesia was opgericht in 1945 na de nederlaag van Japan.) De zieken werden pas na tien maanden met ziekteverlof naar huis gestuurd.

In augustus 1947 kreeg Karel van de Stoomtrammaatschappij een aanmaning om het evacuatievoorschot voor zoon Han (7 x fl. 100,- = fl. 700,-) en het voorschot voor dochter Margaret (6 x fl. 100,-) terug te storten. Hij schreef in een cynisch briefje aan de maatschappij:

"Dank voor de doorbetaling gedurende de bezettingstijd van de voor de oorlog bepaalde delegatie aan mijn Moeder en mijn kinderen."

En over de evacuatie van zijn zoon Han:

⁷ Overzicht der maatregelen getroffen in het belang van de door de Japanners in Siam tewerkgestelden van Aziatische landaarden, K.A. Warmenhoven (ongedateerd). NIOD Indische Collectie (collectie 400, inventarisnummer 564).

"Hij was in die tijd meerderjarig en mijnerzijds is geen verzoek tot evacuatie naar Nederland gedaan, formeel ben ik dus niet aansprakelijk."

Na de oorlog was zoon Han politicologie gaan studeren aan de universiteit in Leiden. Later emigreerde hij naar Australië, waar hij promoveerde tot doctor in de politicologie aan de universiteit van Melbourne. In 1968 emigreerde hij naar de Verenigde Staten, waar hij tot zijn pensionering hoogleraar was aan de Virginia Commonwealth University.

Dochter Margaret woonde na de oorlog nog twee jaar bij haar vader in Kanchanaburi (Thailand). Ze zat op Het Oranje Instituut in Bangkok, een kostschool voor ongeveer 50 kinderen. Na haar eindexamen in juni 1946 ging ze naar een ziekenhuis in Nederland, omdat ze last had van koortsaanvallen, waarschijnlijk als gevolg van malaria of een tropische infectie. Nadat ze hersteld was, ging ze scheikunde studeren aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Die studie moest ze na een jaar afbreken, omdat ze reuma bleek te hebben. Desondanks slaagde zij binnen een jaar voor de Kweekschool. Daarna ging ze psychologie studeren aan de VU in Amsterdam, waar zij in oktober 1960 afstudeerde. Zij ging als psychologe werken bij het August Hermann Francke Huis in Rotterdam.

Karel hertrouwde op 27 juli 1948 in Batavia met Lisa Schmidt. Op 14 september 1948 vertrokken Karel en Lisa per vliegtuig naar Nederland voor 8 maanden recuperatieverlof. Ze woonden gedurende die tijd in Amsterdam, Koninginneweg 111 boven. Per ms. Waterman vertrokken ze op 14 maart 1949 terug naar Soerabaja en gingen vervolgens wonen in Batavia-Centrum, Blavatskypark 7. Later in Batavia, 52 Raden Salehlaan.

In augustus 1949 werd Karel tijdelijk reserve-kolonel KDV (Kort Dienst Verband). Sinds 20 mei 1949 was hij directeur bij de Dienst Coördinatie Militair Vervoer. Karel werd wegens reorganisatie in juli 1950 ingedeeld bij het Tpn.Det.AB/KGM en in november 1950 bij Tpn.Cet.MK1 Djakarta. Zijn kort dienstverband van het KNIL diende hij niet helemaal uit, want op 25 juli 1950 om 24.00 uur werd hij gedemobiliseerd. Bij Regeringsbesluit No. 18 werd Karel echter met ingang van 26 oktober 1949 bevorderd tot kolonel.

Karel kreeg voor zijn verdiensten tijdens zijn militaire loopbaan twee onderscheidingen: het Mobilisatie Herinneringskruis 1914-1918 en het Officierskruis, een militaire onderscheiding voor eervolle langdurige dienst als officier, die het aantal dienstjaren in Romeinse cijfers vermeldt. Deze cijfers dienen elke 5 jaar op eigen kosten te worden vervangen.

Begin oktober 1949 besloot Karel om ontslag te vragen uit de dienst van de Stoomtrammaatschappij. Dat ging echter niet zomaar, want op 31 oktober 1949 meldde het hoofdkantoor in Den Haag, dat hij nog niet met pensioen kon, omdat hij nog pas 18 jaar en 3 maanden aan het Pensioenfonds had bijgedragen. Hij had 20 jaar, 8 maanden en 11 dagen moeten bijdragen. Hij kwam dus 2 jaar, 5 maanden en 11 dagen te kort om met pensioen te kunnen gaan. De bezettingsperiode werd niet meegeteld als diensttijd, anders zou hij wel pensioengerechtigd zijn. Bovendien was hij volgens een Positieregeling van Indische geëvacueerden gedurende het tijdvak maart 1942 tot februari 1946 oorlogsslachtoffer en genoot hij een inkomen van het Indonesische Gouvernement.

In januari 1950 probeerde Karel het weer. Hij diende een aanvraag in om hem per 1 maart 1950 eervol te ontslaan onder gelijktijdige toekenning van pensioen. Het antwoord was dat hij voor de afrekening nog fl. 1.978,20 aan de Stoomtrammaatschappij verschuldigd was.

Op 24 februari 1950 kreeg Karel bericht dat het eervol ontslag zou worden verleend, maar:

"zoodra de betaling van de Landsbijdrage over de bezettingsperiode zal zijn geregeld (1-4-'42 tot 15-8-'45) zal pensioen worden toegekend, fl. 406,- per maand. Zolang het niet geregeld is wordt het uitgesteld pensioen fl. 294,- per maand."

Karel tekende hiertegen bezwaar aan bij het bestuur van het pensioenfonds en vroeg om een onderzoek. Het geschil met het pensioenfonds in Den Haag zou nog ongeveer 2 jaar voortduren!

Uiteindelijk kreeg Karel op 2 maart 1953 gedeeltelijk gelijk; ook de werkgever had niet geheel correct gehandeld. Karel moest de ontbrekende pensioenpremie storten, plus een rente van 3 procent. Het fonds werd veroordeeld om de kosten van rechtsbijstand (fl. 250,-) aan Karels kant te voldoen.

Op 11 februari 1951 vertrokken Karel en Lisa naar Nederland per ms. Radjah. Ze gingen wonen in Den Haag, Stephensonstraat 41.

Eind 1952 bleek Lisa (44 jaar) zwanger te zijn. Ze beviel op 11 juli 1953 in Den Haag van twee gezonde dochters: Augusta Elisabeth en Louise Charlotte. Lisa overleed echter in het kraambed. De tweeling Lies en Loes kwamen in huis bij een bevriend echtpaar.

Op 9 maart 1959 hertrouwde Karel in Rotterdam met Maria Jacoba Paulina Walrave ('Raafje'), lerares.

Karel bracht zijn laatste levensjaar door in het Westhoff-verpleeghuis in Rijswijk. Hij overleed daar op 17 augustus 1974 aan kanker en werd begraven in Zeist op de begraafplaats van de Evangelische Broedergemeente) in het graf bij Lisa.

Met dank aan Margriet Warmenhoven